Centrum Medycznego
Kształcenia Podyplomowego

PROGRAM KURSU DOSKONALĄCEGO DLA TECHNIKÓW MASAŻYSTÓW

dla osób z niepełnosprawnością wzroku

w ramach doskonalenia zawodowego

Zatwierdzam
z upoważnienia Ministra Zdrowia
Katarzyna Kęcka
Podsekretarz Stanu
/dokument podpisany elektronicznie/

Warszawa 2026

Program kursu doskonalącego opracowali:

1. Dr Edyta Zduńska-Leseux – przedstawiciel Krajowej Sekcji Niewidomych Masażystów i Fizjoterapeutów, przewodnicząca Zespołu Ekspertów;
2. Arkadiusz Obrycki – przedstawiciel Krajowej Sekcji Niewidomych Masażystów i Fizjoterapeutów;
3. Mgr Mateusz Borkowski – przedstawiciel Polskiego Związku Niewidomych;
4. Mgr Tomasz Tomaszewski – przedstawiciel Polskiego Stowarzyszenia Techników Masażystów;
5. Mgr Urszula Blicharz – ekspert w obszarze metodyki i dydaktyki.

A. Cel ogólny kształcenia

Kurs doskonalący w ramach doskonalenia zawodowego techników masażystów ma na celu pogłębienie i aktualizację wiedzy oraz umiejętności zawodowych, niezbędnych do wykonywania zawodu technika masażysty.

Szczegółowe cele kształcenia

1. Zapoznanie z wiedzą z zakresu przepisów prawnych regulujących wykonywanie zawodu technika masażysty, w tym ustawy o niektórych zawodach medycznych i regulacji związanych z ustawicznym rozwojem zawodowym.
2. Doskonalenie umiejętności praktycznych z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy oraz zasad ergonomii podczas wykonywania czynności zawodowych przez technika masażystę.
3. Doskonalenie wiedzy teoretycznej i praktycznej z zakresu budowy oraz funkcji ciała człowieka, ze szczególnym uwzględnieniem układów istotnych dla praktyki masażu: mięśniowego, kostno-stawowego, nerwowego, krążenia, limfatycznego oraz powięziowego.
4. Pogłębienie wiedzy teoretycznej i praktycznej z zakresu masażu leczniczego, w tym najczęściej stosowanych technik, ich zastosowania w wybranych jednostkach chorobowych oraz integracji masażu z innymi metodami terapeutycznymi, z uwzględnieniem najnowszych trendów tej dziedzinie.

5. Pogłębienie wiedzy teoretycznej i umiejętności praktycznych w zakresie wybranych technik pracy z powięzią w kontekście poprawy biomechaniki ciała, redukcji bólu oraz wspierania funkcjonalności układu ruchu, z uwzględnieniem nowoczesnych podejść biomechanicznych.
6. Poszerzenie wiedzy teoretycznej oraz doskonalenie umiejętności praktycznych w zakresie zaawansowanych technik manualnego drenażu limfatycznego.
7. Poszerzenie wiedzy teoretycznej i umiejętności praktycznych w zakresie wykonywania masażu wspierającego proces treningowy, przygotowanie do zawodów oraz regenerację zawodników sportowych, z uwzględnieniem technik dostosowanych do rodzaju i etapów aktywności fizycznej.
8. Doskonalenie wiedzy teoretycznej i umiejętności z zakresu masażu w celu poprawy samopoczucia, redukcji stresu i zapobiegania problemom zdrowotnym.
9. Pogłębienie i uaktualnienie wiedzy teoretycznej i praktycznej z zakresu udzielania pierwszej pomocy w sytuacjach nagłych zagrożeń zdrowotnych, takich jak omdlenia, urazy czy zatrzymanie akcji serca.

B. Czas trwania kursu

Łączny czas trwania kursu wynosi 4 dni i obejmuje 32 godziny dydaktyczne wraz z zaliczeniem kursu.
Dziennie kurs powinien obejmować nie więcej niż 8 godzin dydaktycznych (1 godzina dydaktyczna = 45 min.). Kurs jest realizowany w formie zajęć teoretycznych w wymiarze 15 godzin dydaktycznych oraz zajęć praktycznych w wymiarze 15 godzin dydaktycznych oraz sprawdzianu końcowego w wymiarze 2 godzin dydaktycznych, przy czym forma realizacji w zakresie podziału godzin teorii i praktyki w poszczególnych dniach pozostaje w gestii organizatora kursu.

C. Sposób organizacji szkolenia

Kurs doskonalący mogą prowadzić podmioty, które uzyskały wpis na listę podmiotów uprawnionych do prowadzenia kursu doskonalącego dla techników masażystów dla osób z niepełnosprawnością wzroku i spełniają warunki określone w ustawie o niektórych zawodach medycznych.

Organizator kursu zobowiązany jest spełnić poniższe wymogi dotyczące kadry dydaktycznej, bazy dydaktycznej, sprzętu dydaktycznego i materiałów dydaktycznych.

- **Kadra dydaktyczna**

Osobami uprawnionymi do prowadzenia zajęć teoretycznych i praktycznych podczas kursu doskonalącego są:

- osoba z wyższym wykształceniem prawniczym lub inna osoba z wyższym wykształceniem, która posiada udokumentowane doświadczenie w prowadzeniu zajęć dydaktycznych lub szkoleń w zakresie przepisów prawa oraz jednocześnie posiadająca minimum rok doświadczenia w pracy dydaktycznej z osobami z niepełnosprawnością wzroku, z zakresu przepisów prawa, lub doświadczenie w przeprowadzeniu minimum 3 szkoleń dla osób z niepełnosprawnością wzroku z zakresu przepisów prawa – w przypadku prowadzenia zajęć wskazanych w punkcie D – plan kształcenia, temat 1,
- osoba posiadająca kwalifikacje do wykonywania zawodu technika masażysty lub fizjoterapeuty, lub lekarz specjalista w dziedzinie rehabilitacji medycznej, którzy posiadają minimum 5 lat doświadczenia zawodowego w jednym z powyżej wymienionych zawodów oraz jednocześnie posiadająca minimum rok doświadczenia w pracy dydaktycznej z osobami z niepełnosprawnością wzroku, z zakresu masażu lub fizjoterapii, lub doświadczenie w przeprowadzeniu minimum 3 szkoleń lub warsztatów, lub kursów dla osób z niepełnosprawnością wzroku z zakresu masażu lub fizjoterapii – w przypadku prowadzenia zajęć wskazanych w punkcie D – plan kształcenia, tematy 2-8,
- osoba posiadająca dyplom ratownika medycznego lub lekarz, lub pielęgniarka, posiadająca minimum 5 lat doświadczenia zawodowego, oraz jednocześnie posiadająca minimum rok doświadczenia w pracy dydaktycznej z osobami z niepełnosprawnością wzroku z zakresu udzielania pierwszej pomocy w nagłych przypadkach zdrowotnych lub doświadczenie w przeprowadzeniu minimum 3 szkoleń lub warsztatów, lub kursów dla osób z niepełnosprawnością wzroku z zakresu udzielania pierwszej pomocy w nagłych przypadkach zdrowotnych – w przypadku prowadzenia zajęć wskazanych w punkcie D – plan kształcenia, temat 9,

- **Baza dydaktyczna**
  - Sala dydaktyczno-ćwiczeniowa umożliwiająca rozstawienie stołów do masażu. Rekomendowane jest również zapewnienie w sali miejsca (stolików i krzeseł) w celu sporządzania notatek.
  - Wymaga się, aby przestrzenie wykorzystywane do celów szkoleniowych były bezpieczne dla osób z niepełnosprawnością wzroku.
  - Wymaga się, aby zajęcia realizowane w ramach kursu oraz noclegi dla osób z niepełnosprawnością wzroku i ich asystentów były zapewnione w jednym obiekcie lub kompleksie.

- **Sprzęt dydaktyczny**
  - Stoły do masażu z możliwością regulacji wysokości. Wymaga się, aby na 1 stół przypadały maksymalnie 3 osoby. Maksymalna liczba uczestników kursu to 16 osób.
  - Kształtki (np. kliny, półwałki, wałki).
  - Fantom symulujący model ludzkiego ciała, w celu praktycznego ćwiczenia różnych technik ratunkowych w ramach udzielania pierwszej pomocy;
  - Jednorazowe prześcieradła.
  - Preparaty do dezynfekcji rąk i powierzchni.
  - Środki poślizgowe do masażu.

- **Materiały dydaktyczne**
  - Materiały dydaktyczne obejmujące treści kursu doskonalącego, dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnością wzroku, między innymi w powiększonym druku, w wersji elektronicznej spełniającej wymogi dostępności.

D. Plan kształcenia

Lp.	Treści kształcenia	Liczba godzin teoretycznych	Liczba godzin praktycznych	Liczba godzin ogółem
1	Prawne aspekty wykonywania zawodu technika masażysty	2	0	2
2	Bezpieczeństwo i higiena pracy oraz ergonomia pracy w gabinecie masażysty	0	1	1
3	Anatomia funkcjonalna w kontekście pracy technika masażysty	2	2	4
4	Masaż leczniczy – najczęściej stosowane techniki oraz ich zastosowanie praktyczne	2	2	4
5	Praca z powięzią w masażu leczniczym – wybrane techniki i koncepcje biomechaniczne	2	2	4
6	Manualny drenaż limfatyczny w stymulacji ruchu perystaltycznego w naczyniach chłonnych	2	2	4
7	Masaż wspomagający proces treningu i regeneracji sportowców	2	2	4
8	Masaż profilaktyczny i relaksacyjny dla osób zdrowych	2	2	4
9	Pierwsza pomoc w nagłych przypadkach zdrowotnych	1	2	3
Czas trwania zajęć dydaktycznych		**15**	**15**	**30**
Zaliczenie kursu		**2**	**0**	**2**
Ogółem czas trwania kursu		**17**	**15**	**32**

E. Treści kształcenia i oczekiwane wyniki kształcenia

1. Prawne aspekty wykonywania zawodu technika masażysty

1) Ustawa o niektórych zawodach medycznych – przegląd kluczowych przepisów dla techników masażystów.
2) Rozporządzenie w sprawie ustawicznego rozwoju zawodowego – przepisy regulujące kształcenie i doskonalenie zawodowe technika masażysty.

Oczekiwane wyniki kształcenia

Oczekuje się, że w wyniku realizacji kształcenia uczestnik wykaże się wiedzą w zakresie:

1) znajomości podstawowych przepisów ustawy o niektórych zawodach medycznych, które regulują wykonywanie zawodu technika masażysty, w tym jego obowiązki i odpowiedzialność zawodową;
2) znajomości praw i obowiązków technika masażysty w zakresie rozwoju zawodowego oraz możliwościach i formach jego realizacji zawartych w rozporządzeniu.

2. Bezpieczeństwo i higiena pracy oraz ergonomia pracy w gabinecie masażysty

1) Bezpieczeństwo i higiena pracy w gabinecie masażu.
2) Ergonomia pracy masażysty – techniki zapobiegania urazom i przeciążeniom spowodowanych wykonywaniem zawodu technika masażysty.

Oczekiwane wyniki kształcenia

Oczekuje się, że w wyniku realizacji kształcenia uczestnik wykaże się umiejętnościami praktycznymi w zakresie:

1) znajomości zasad bezpieczeństwa i utrzymywania higieny pracy i ich praktycznego stosowania, w celu zapobiegania wypadkom, infekcji i kontaminacji;
2) znajomości zasad ergonomii i ich praktycznego wykorzystania w gabinecie masażysty w celu uniknięcia przeciążeń i urazów związanych z długotrwałą pracą.

3. Anatomia funkcjonalna w kontekście pracy technika masażysty

1) Budowa i funkcjonowanie istotnych z punktu widzenia masażu elementów układów: mięśniowego i kostno-stawowego oraz powięziowego.
2) Budowa układów: nerwowego, krwionośnego oraz limfatycznego w odniesieniu do ich funkcji.
3) Badanie palpacyjne kluczowych elementów orientacyjnych poszczególnych rejonów ciała.
4) Elementy badania funkcjonalnego układu mięśniowego, kostno-stawowego i powięziowego.

Oczekiwane wyniki kształcenia

Oczekuje się, że w wyniku realizacji kształcenia uczestnik wykaże się wiedzą i umiejętnościami praktycznymi w zakresie:

1) znajomości kluczowych struktur anatomicznych i ich funkcji w kontekście różnych rodzajów masażu;
2) znajomości budowy układów: nerwowego oraz naczyniowego pod kątem ich funkcjonowania;
3) umiejętności zlokalizowania oraz oceny stanu najistotniejszych struktur ciała pacjenta, stanowiących elementy orientacyjne jego poszczególnych rejonów;
4) podstaw badania funkcjonalnego układu ruchu.

4. Masaż leczniczy – najczęściej stosowane techniki oraz ich zastosowanie praktyczne

1) Przegląd najczęściej stosowanych w praktyce metod masażu leczniczego.
2) Zastosowanie technik masażu w wybranych jednostkach chorobowych.
3) Integracja masażu z innymi metodami terapeutycznymi – omówienie synergii między masażem a kinezyterapią, terapią manualną oraz technologiami wspomagającymi rehabilitację.
4) Wprowadzenie do najnowszych trendów w masażu leczniczym.

Oczekiwane wyniki kształcenia

Oczekuje się, że w wyniku realizacji kształcenia uczestnik wykaże się wiedzą i umiejętnościami praktycznymi w zakresie:

1) znajomości najczęściej stosowanych metod masażu leczniczego oraz zasad ich praktycznego zastosowania;
2) właściwego doboru i wykorzystania technik masażu w terapii wybranych jednostek chorobowych;
3) integracji masażu z innymi metodami terapeutycznymi oraz możliwościami zastosowania nowoczesnych technologii w praktyce;
4) znajomości najnowszych trendów i innowacji w masażu leczniczym.

5. Praca z powięzią w masażu leczniczym – wybrane techniki i koncepcje biomechaniczne

1) Struktura i funkcje powięzi w układzie ruchu – ich znaczenie w terapii pacjenta.
2) Wybrane techniki rozluźniania i mobilizacji powięzi w masażu leczniczym.
3) Równowaga biomechaniczna - zastosowanie wybranych technik powięziowych w przywracaniu prawidłowych wzorców ruchowych.
4) Praktyczna analiza i ocena dysfunkcji powięziowych u pacjentów.

Oczekiwane wyniki kształcenia

Oczekuje się, że w wyniku realizacji kształcenia uczestnik wykaże się wiedzą i umiejętnościami praktycznymi w zakresie:

1) znajomości struktury i funkcji powięzi oraz jej roli w układzie ruchu;
2) stosowania wybranych technik rozluźniania i mobilizacji powięzi w celu poprawy funkcji mobilnych i redukcji bólu;
3) wykorzystania wybranych technik powięziowych do przywracania równowagi biomechanicznej oraz wzorców ruchowych;
4) praktycznej oceny napięć i dysfunkcji powięziowych u pacjenta.

6. Manualny drenaż limfatyczny w stymulacji ruchu perystaltycznego w naczyniach chłonnych

1) Ruch perystaltyczny i jego znaczenie w drenażu limfatycznym.
2) Zastosowanie drenażu w terapii obrzęków limfatycznych i pourazowych.
3) Przegląd technik manualnego drenażu limfatycznego.

Oczekiwane wyniki kształcenia

Oczekuje się, że w wyniku realizacji kształcenia uczestnik wykaże się wiedzą i umiejętnościami praktycznymi w zakresie:

1) znaczenia ruchu perystaltycznego w drenażu limfatycznym oraz jego wpływu na przepływ limfy;
2) zastosowania technik drenażu limfatycznego w leczeniu obrzęków limfatycznych i pourazowych;
3) praktycznego zastosowania technik manualnego drenażu limfatycznego w różnych przypadkach klinicznych.

7. Masaż wspomagający proces treningu i regeneracji sportowców

1) Ogólna budowa i podział cyklu treningowego zawodników wybranych dyscyplin sportowych.
2) Główne rodzaje masażu sportowego: treningowy, przed zawodami, startowy, międzystartowy i podtrzymujący.
3) Zasady praktycznego doboru poszczególnych rodzajów masażu sportowego do faz cyklu treningowego na przykładzie wybranych dyscyplin sportowych.
4) Typowe urazy i kontuzje związane z uprawianiem wybranych dyscyplin sportowych.

Oczekiwane wyniki kształcenia

Oczekuje się, że w wyniku realizacji kształcenia uczestnik wykaże się wiedzą i umiejętnościami praktycznymi w zakresie:

1) znajomości rodzajów cykli treningowych: makrocykle, mezocykle i mikrocykle w poznanych dyscyplinach sportowych;
2) znajomości zasad wykonywania poszczególnych rodzajów masażu sportowego;
3) umiejętności dobierania metodyki wykonywania masażu w sporcie, w zależności od cyklu treningowego zawodnika, w wybranych dyscyplinach sportowych;
4) znajomości sposobów zapobiegania i postępowania z typowymi kontuzjami występującymi w wybranych dyscyplinach sportowych.

8. Masaż profilaktyczny i relaksacyjny dla osób zdrowych

1) Masaż profilaktyczny: zapobieganie urazom i dolegliwościom bólowym mięśni.
2) Masaż relaksacyjny: techniki redukcji stresu i napięcia mięśniowego.

Oczekiwane wyniki kształcenia

Oczekuje się, że w wyniku realizacji kształcenia uczestnik wykaże się wiedzą i umiejętnościami praktycznymi w zakresie:

1) stosowania technik profilaktycznych dla osób zdrowych;
2) wykonywania masażu relaksacyjnego w celu obniżenia poziomu stresu i poprawy ogólnego samopoczucia.

9. Pierwsza pomoc w nagłych przypadkach zdrowotnych

1) Resuscytacja krążeniowo-oddechowa (RKO): podstawowe zasady i techniki udzielania pierwszej pomocy.
2) Postępowanie w przypadku urazów, omdleń i zadławień: szybkie reagowanie w sytuacjach kryzysowych.
3) Bezpieczeństwo ratownika: jak dbać o siebie i pacjenta podczas udzielania pomocy przedmedycznej.

Oczekiwane wyniki kształcenia

Oczekuje się, że w wyniku realizacji kształcenia uczestnik wykaże się wiedzą i umiejętnościami praktycznymi w zakresie:

1) znajomości podstawowych zasad resuscytacji, w tym prawidłowego przeprowadzania RKO w przypadku nagłego zatrzymania krążenia;
2) odpowiedniego reagowania w przypadkach takich jak omdlenia, urazy czy zadławienia, w celu zapewnienia skutecznej pomocy przedmedycznej;
3) zachowania bezpieczeństwa własnego oraz pacjenta podczas działań ratunkowych.

F. Zobowiązania organizatora kursu

Organizator kursu zobowiązany jest:

1) ograniczyć liczbę uczestników kursu doskonalącego maksymalnie dla 16 osób;

2) zapewnić odpowiednią kadrę dydaktyczną przygotowaną do prowadzenia zajęć teoretycznych i praktycznych, obejmujących wymagane treści kształcenia;
3) zapewnić bazę dydaktyczną, wymagany sprzęt dydaktyczny i materiały dydaktyczne niezbędne do przeprowadzenia kursu doskonalącego;
4) przygotować szczegółowy harmonogram zajęć teoretycznych i praktycznych na każdy dzień kursu;
5) opracować regulamin organizacyjny kursu doskonalącego;
6) uzyskać wpis na listę podmiotów uprawnionych do prowadzenia kursu doskonalącego dla techników masażystów dla osób z niepełnosprawnością wzroku;
7) prowadzić imienną listę obecności uczestników i listę wykładowców kursu doskonalącego;
8) zapewnić możliwość rejestracji (nagrywania) kursu;
9) wyrazić zgodę na obecność psów przewodników.

G. Realizacja zajęć kursu

1) Kurs jest realizowany stacjonarnie.
2) Organizator kursu zapewnia sprawną realizację zajęć teoretycznych i praktycznych zgodnie z opracowanym przez siebie, w formie pisemnej, szczegółowym harmonogramem zajęć kursu.
3) Harmonogram zajęć musi zawierać:
   a) tematy poszczególnych zajęć teoretycznych (wykładów) obejmujących wymagane treści kształcenia,
   b) tematy poszczególnych zajęć praktycznych (ćwiczeń/warsztatów) obejmujących wymagane treści kształcenia,
   c) datę oraz godziny przeprowadzenia poszczególnych zajęć w czasie wszystkich dni kursu,
   d) wykaz osób prowadzących poszczególne wykłady oraz zajęcia praktyczne,
   e) zaliczenie kursu.
4) Uczestniczenie w zajęciach przewidzianych w harmonogramie jest odnotowane w imiennej liście obecności uczestników kursu.

5) Organizator kursu wyznacza spośród kadry dydaktycznej kierownika naukowego kursu odpowiadającego merytorycznie za realizację kursu.

H. Ocena wiedzy i umiejętności praktycznych

1) Ocena zdobytej wiedzy i nabytych umiejętności praktycznych uczestników kursu doskonalącego dokonywana jest po zrealizowaniu wszystkich treści nauczania w jednej z wybranych form:
   a) sprawdzianu końcowego w formie ustnej (zastępujący zapis o sprawdzianie w formie pisemnej stosowany w programach kursów dla innych zawodów medycznych) lub
   b) w przypadku kursów obejmujących co najmniej 50% zajęć praktycznych – sprawdzianu końcowego w formie praktycznej.
2) Sprawdzian końcowy przeprowadzany jest przez kierownika naukowego kursu lub pod jego nadzorem przez kadrę dydaktyczną prowadzącą kurs doskonalący.
3) W przypadku, gdy uczestnik kursu doskonalącego nie zda sprawdzianu końcowego lub z ważnych przyczyn losowych nie przystąpi do sprawdzianu końcowego, może przystąpić w innym terminie do sprawdzianu końcowego, uzgodnionym z kierownikiem kursu.
4) Sprawdzian zaliczający kurs w formie ustnej (zastępujący zapis o sprawdzianie w formie pisemnej stosowany w programach kursów dla innych zawodów medycznych) musi spełniać następujące warunki:
   a) składa się z 4 pytań otwartych,
   b) do` zaliczenia egzaminu ustnego wymagane jest 75% prawidłowych odpowiedzi.
5) Sprawdzian końcowy w formie praktycznej musi spełniać następujące warunki:
   a) jest realizowany w sali ćwiczeniowej przy użyciu wymaganego sprzętu dydaktycznego,
   b) polega na wykonaniu 3 zadań (czynności) symulowanych z zakresu umiejętności praktycznych objętych programem kursu doskonalącego,
   c) do zaliczenia wymagane jest prawidłowe wykonanie co najmniej 2 zadań (czynności) symulowanych spośród 3 zadań wylosowanych przez zdającego.

I. Regulamin organizacyjny kursu

Organizator kursu opracowuje regulamin kursu, który określa:

1) organizację i przebieg kształcenia na kursie;
2) sposób oceny wiedzy i umiejętności praktycznych;
3) zakres praw i obowiązków kadry dydaktycznej;
4) zakres praw i obowiązków uczestników kursu.

O zasadach opisanych w wyżej wymienionym regulaminie uczestnicy kursu muszą być poinformowani najpóźniej w pierwszym dniu kursu.

J. Zalecana literatura

1. **Tytuł:** Masaż klasyczny
   Autor: Adam Zborowski
   Wydawnictwo: AZ
   Rok wydania: wyd. IV 2008, dodruk 2016

2. **Tytuł:** Anatomia funkcjonalna dla fizjoterapeutów
   Autor: Jutta Hochschild, red. wyd. pol. Paweł Posłuszny
   Wydawnictwo: MedPfarm
   Rok wydania: wyd. I, 2018

3. **Tytuł:** Kompleksowa terapia przeciwzastoinowa, podręcznik limfologiczny (tom 1 i 2)
   Autor: G. Bringezu, O. Schreiner, red. pol.: prof. K. Ślusarczyk, A. Kiszkis, S. Biały
   Wydawnictwo: Polskie Towarzystwo Limfologiczne
   Rok wydania: 2006

4. **Tytuł:** Taśmy Anatomiczne. Meridiany mięśniowo-powięziowe dla Terapeutów Manualnych i Specjalistów Leczenia Ruchem
   Autor: Thomas W. Myers
   Wydawnictwo: DB Publishing
   Rok wydania: wyd. IV, 2023

5. **Tytuł:** Metody terapii manualnej w leczeniu dysfunkcji powięziowych
   Autor: L. Chaitow, red. E. Saulicz
   Wydawnictwo: Edra Urban & Partner
   Rok wydania: wyd. I, 2015

6. **Tytuł:** Masaż w wybranych jednostkach chorobowych - części 1-3
   Autor: Adam Zborowski
   Wydawnictwo: AZ
   Rok wydania: 2010, 2011, 2012